

คุยกับ ดาโต๊ะสิน ดารามัน

นุกุล รัตน์ดากุล ผู้สัมภาษณ์

ประวัติโดยสังเขป

ดาโต๊ะสิน ดารามัน เกิดเมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2469 ที่ตำบลบางนาค อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา บิดาชื่อนายรัศมี เจ๊ะอิสมาเอล และบิดาคือ อดีตดาโต๊ะยุติธรรม ประจำศาลจังหวัดนครราชสีมา ดาโต๊ะสินมีพี่น้องทั้งหมด 13 คนด้วยกัน แต่เสียชีวิตไปแล้ว 5 คน แต่งงานครั้งแรก ปีพ.ศ. 2491 เมื่ออายุ 22 ปี มีบุตรธิดาด้วยกัน 5 คน เมื่อหย่ากับภรรยาคนแรกเนื่องจากทัศนคติไม่ตรงกัน ก็แต่งงานกับภรรยาคนที่ 2 เมื่อปี 2507 มีบุตรและธิดาอีก 5 คน ภายหลังคืนดีกับภรรยาเก่า แล้วต่อมาหย่ากันอีก มีบุตรธิดากับภรรยาเก่าอีก 2 คน ปัจจุบันจึงมีบุตรและธิดารวม 12 คนด้วยกัน 4 คนจบการศึกษา ออกทำงานและมีครอบครัวแล้ว ส่วนที่เหลือกำลังอยู่ในระหว่างการศึกษา

ปัจจุบันนอกจากตำแหน่งดาโต๊ะยุติธรรม ประจำศาลจังหวัดนครราชสีมาแล้ว ดาโต๊ะสิน ดารามัน ยังดำรงตำแหน่งกรรมการต่าง ๆ อีกหลายตำแหน่ง เช่น เป็นกรรมการโรงเรียน อุดรศึกษาศาสตร์ ประธานมูลนิธิเพื่อการศึกษา กรรมการลูกเสือจังหวัดและอำเภอ กรรมการการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด และเคยได้รับเลือกเป็นกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในตำแหน่งรองประธาน เป็นเวลานานถึง 4 ปี หลังจากนั้นได้ลาออก

ต่อหน้าที่เราได้พบเห็น ดาโต๊ะสิน ดารามัน เป็นบุคคลที่ค่อนข้างสมถะเป็นกันเอง และท่านคือผู้หนึ่งที่มีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการศึกษาหลายด้าน และเลิกไปถึงทัศนคติดั้งเดิมของคนรุ่นเก่า

คำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ รุสะมิเลเป็นผู้ถาม และดาโต๊ะสิน เป็นผู้ตอบ

คุยกับดาโต๊ะสิน ดารามัน

รุสะมิเล สวัสดีครับ ก่อนอื่นขอทราบ

ดาโต๊ะสิน ประวัติทั่วไปของท่านดาโต๊ะก่อน

ขอบคุณครับ ผมมีความยินดี ก่อนอื่นจะเล่าถึงอดีตว่า สมัยปู่เคยรับราชการเป็นดาโต๊ะคนที่ 3 ของจังหวัดนครราชสีมา มีอายุราชการถึง 12 ปี ต่อมาคนที่ 2 คือบิดาผม เริ่มตั้งแต่เป็นครูสอนหนังสือยาวี และอัครธาน ในโรงเรียนประชาบาล อยู่มาไม่นาน ท่านก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นดาโต๊ะยุติธรรม ประจำศาลจังหวัดนครราชสีมา มีอายุราชการทั้งหมดถึง 35 ปี เมื่อท่านเกษียณแล้ว ผมก็รับตำแหน่งนี้ โดยได้รับการคัดเลือกจากบรรดาดาโต๊ะอิหม่ามตั้งแต่พ.ศ. 2499 เรื่อยมาจนบัดนี้ นับว่าผมเป็นคนที่ 3 ของตระกูลดรรวมัน ที่ได้รั้เป็นดาโต๊ะยุติธรรมของศาลจังหวัดนี้

ก่อน พ.ศ. 2486 ผมชื่อแวอุซึ่ง ะฮะยีน อับดุลเราะห์มาน ปีนั้นรู้สึกว่าเป็นยุครัฐนิยม สมัยรัฐบาล จอมพลป. พิบูลสงคราม โดยให้ทุกคนมีชื่อและนามสกุลไทย ผมก็เลยเปลี่ยนชื่อตามอาจารย์ที่สอน

ผม ม.6 สมัยนั้น โดยเปลี่ยนจากแวอุซึ่ง เป็น สิบ และนามสกุลเป็นดารามัน มาจากคำว่า อับดุลเราะห์มาน เพราะได้ศัพท์มาจากอาจารย์ใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดนครราชสีมา ตอนนั้นท่านเป็นหมอลูกอยู่ด้วย ท่านว่าเป็นสิริมงคล

รุสะมิเล ต้นตระกูลและญาติพี่น้องของท่านดาโต๊ะ เป็นคนดั้งเดิมของจังหวัดนครราชสีมาใช่ไหมครับ

ดาโต๊ะสิน ใช่ครับ ต้นตระกูลผมเป็นคนดั้งเดิมที่นี่ และรับราชการในตำแหน่งดาโต๊ะยุติธรรมมา 3 ช่วงคนตามที่ยกมาแล้ว ปู่ผมคือ ะฮะยีน อับดุลเราะห์มาน เจ๊ะอิสมาเอล ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อตามสมัยรัฐนิยม เป็นนายรัศมี เจ๊ะอิสมาเอล อีกประการหนึ่งนามสกุลเดิมของชาวไทยมุสลิม มักไม่ได้ใช้นามสกุล แต่จะใช้ชื่อบิดาเป็นหลักสกุล เช่น ะฮะยีน อับดุลเราะห์มาน บิดาท่านชื่อ อิสมาเอล เมื่อท่านเปลี่ยนชื่อแล้ว นามสกุลไม่ได้เปลี่ยน มารุ่นผมจึงเปลี่ยนเป็นนามสกุลดารามัน

รุสะมิเล ขอทราบเกี่ยวกับประวัติการศึกษาพออยู่ ๆ ครับ

ดาโต๊ะสิน ผมเริ่มเรียนที่โรงเรียนประชาบาล

ด้วยผลงาน จบ ป. 4 ก็เข้าเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัด จนจบ ป.7 หรือ ม.3 สมัยนั้น ผมก็ไปเรียนต่อที่โรงเรียนอานวยศิลป์ ผังธนบุรี ชั้น ม.4 สมัยก่อน ปีนั้นพอดีเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา สงครามญี่ปุ่น พ.ศ.2484 ผมก็เรียนจบปีหนึ่ง โดยนักเรียนทั่วประเทศก็ผ่านยกชั้น เนื่องจากญี่ปุ่นบุกเต็มไปหมด ผมก็เลยต้องกลับมาเรียน ม.5 ที่โรงเรียนประจำจังหวัด จนจบ ม.6 เนื่องจากยังไปเรียนต่อไม่ได้ เพราะเหตุการณที่บ้านเมืองยังวุ่นวาย ผมก็เลยทำงานเป็นครูใหญ่โรงเรียนอัมรินทร์ศึกษา กรุงเทพฯ เปิดสอน ป.1-ป.4 มีครู 7 คน นักเรียน 150 คน ขณะนั้นผมได้รับเงินเดือน 30 บาท สอนได้ 1 ปี ปรากฏว่าโรงเรียนเลิกกิจการ เปลี่ยน

สภาพโรงเรียนเป็นบริษัท ผมจำเป็นต้องลาออก แล้วไปเป็นครูใหญ่สาขาโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา ผมทำงานได้ 1 ปีคือระหว่าง พ.ศ.2487-2488 จากนั้นเดินทางไปศึกษาต่อที่โรงเรียนพลิมชยการวังบูรพา พอเรียนได้ปีที่ 3 พอดีคุณพ่อเรียกกลับมาทำงานที่ศาล เพราะมีตำแหน่งนักการว่างอยู่ ผมเสียเวลาเวลานั้น แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะสมัยนั้นนักเรียนมักเรียนไปตามความประสงค์ของพ่อแม่ ไม่เหมือนสมัยนี้

ผมกลับมาานครราชสีมาเมื่อปี 2491 สอบเป็นนักการศาลจังหวัดนครราชสีมาได้ และเริ่มทำงานเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2491 จนถึงปี 2495 ผมขออนุญาตจากกระทรวงยุติธรรมไปศึกษาต่อทางด้านกฎหมายอิสลาม

ณ เมืองเมกกะ พร้อมกับไปประกอบอาชีพซีอีซี โดยทุนส่วนตัว 3 ปีต่อมาผมก็กลับเป็นเสมียน ทำหน้าที่หน้าบัลลังก์ คอยช่วยรับฟ้องเมื่อปี 2499 ผมได้รับเลือกและบรรจุแต่งตั้งเป็นคาโต๊ะยุติธรรมประจำศาลจังหวัดนครราชสีมา แทนคุณพ่อที่เกษียณอายุราชการ ขณะนั้นผมมีอายุ 32 ปี นับเป็นคาโต๊ะที่หนุ่มที่สุด ในขบวนการคาโต๊ะ 4 จังหวัดภาคใต้ตอนนั้น ซึ่งมีคาโต๊ะ 8 คน จังหวัดละ 2 คน ให้ปรึกษากันในคอนทำงาน และทำหน้าที่แทนกันเมื่อคนใดคนหนึ่งไม่อยู่

รูสะมิแล

ทราบว่าท่านคาโต๊ะเคยไปดูงานที่สหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับเรื่องศาลใช้ไหมครับ กรุณาเล่าประสบการณ์และเสนอความคิดเห็นให้ฟังบ้าง

คาโต๊ะสิน

ปี พ.ศ. 2510 ผมได้รับเชิญจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยผ่านทาง USIS โดยเชิญผมไปดูงานประเทศของเขา ผมได้ไป 13 รัฐ และได้ไปเยี่ยมผู้พิพากษาและศาลหลายแห่ง พอสรุปได้ว่าศาลต่างประเทศไม่เหมือนกับของเรา เพราะว่ารัฐบาลเราให้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนับถือศาสนาได้ ๆ ก็ได้ โดยเฉพาะใน 4 จังหวัดภาคใต้ นอกจากมีเสรีในเรื่องนับถือศาสนาแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนให้มีคาโต๊ะยุติธรรมอีกด้วย

รูสะมิแล

ทนายความว่า ศาลในต่างประเทศไม่มีตำแหน่งคาโต๊ะยุติธรรมใช้ไหมครับ ผมหมายถึงกฎหมายของเขาไม่ให้สิทธิพิเศษสำหรับชาวมุสลิมเหมือนประเทศไทย

ดาโต๊ะลิน ในต่างประเทศ เรื่องกฎหมาย กับเรื่องศาสนาไม่เกี่ยวข้องกัน เลย เขาให้เสรีภาพในการนับถือ ศาสนาใด ๆ ได้เช่นกัน แต่จะ ให้การสนับสนุนเหมือนอย่าง ประเทศไทยนั้นมีส่วนน้อย

รูสะมิแล ตอนไปสหรัฐอเมริกาไปด้วย กันกี่คนครับ?

ดาโต๊ะลิน ไปด้วยกัน 3 คน คือ คุณศิริ อับดุลลาห์ และคอนันเป็นศึกษา นิเทศก์จังหวัดนครราชสีมา นาย มูฮัมมัด เวลานั้นเป็นนายอำเภอ ยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และ นายกุมมะ มูดิหมัด ตอนนั้น เป็นปลัดอำเภอ รวมความ แล้วพวกเราก็ไปด้วยกันก็ไปดู งานกันคนละแบบ อย่างไรก็ตาม ผมขออย่าว่า ไม่มีประเทศใดอีก แล้วในโลกนี้ ที่จะสนับสนุน ชาวมุสลิมได้ดีเท่ากับประเทศ ไทย แม้แต่ประเทศตะวันออกกลาง ซึ่งส่วนใหญ่มี ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำ ชาติ นอกจากนี้มีบางประเทศ เช่น อียิปต์ ยังมีชาวอียิปต์นับ ถือศาสนาคริสต์ แต่ส่วนใหญ่ จะเป็นมุสลิมถึง 22 ประเทศ ฉะนั้นเขามีสิทธิบริหารบ้าน เมืองตามกฎหมายอิสลาม ส่วนทางยุโรปและอเมริกา นั้น เกี่ยวกับศาสนาและการสอนจริยธรรมของแต่ละ ศาสนาที่ชาวยุโรปและอเมริกัน นับถือกัน ปรากฏว่าไม่มีใน ประมวลการสอนในตาราง สอนในชั่วโมง จรรยาบรรณฯ ของเขาเลย ผมขออย่าเกี่ยวกับ สหรัฐอเมริกาว่า เกี่ยวกันคดี เรื่องครอบครัว ต่างคนต่างก็ ขึ้นศาลของรัฐ เรื่องศาสนา และคดีศาสนาไม่เกี่ยวข้องกัน เลย ทั้ง ๆ ที่ในสหรัฐมีมุสลิม เป็นจำนวนไม่น้อย เฉพาะรัฐ ในนครนิวยอร์ก มีมุสลิมถึง

รูสะมิแล

ดาโต๊ะลิน

ห้าหมื่นคน ที่นี้ประเทศใกล้เคียงกับเรา ตัวอย่างเช่นพม่า ไม่มีคณะกรรมการบริหาร เกี่ยวกับเรื่องศาสนา เหมือน ใน 4 จังหวัดภาคใต้ของเรา ความจริงคนที่นับถือศาสนา อิสลามมีอยู่เกือบทุกจังหวัด ของประเทศไทย แต่ทำไม่สิทธิ พิเศษทางศาลและอื่น ๆ จึงมี เฉพาะในเขต 4 จว.ภาคใต้ เป็นไปได้ใหม่ว่าจะเป็นเรื่อง ของจิตวิทยาการเมือง ท่านดา โต๊ะมีความคิดเห็นประการใด ในเรื่องนี้

ผมคิดว่าเรื่องนี้อาจเป็นนโยบายทางราชการก็ได้ แต่อาจจะ เล็งถึงความมากน้อยของพล เมืองที่นับถือศาสนาอิสลาม ใน 4 จังหวัดภาคใต้ที่เป็น ที่ทราบดีแล้วว่า มีเปอร์เซ็นต์ สูงกว่าที่อื่น เมื่อก่อนนี้สำนักงาน กรรมการอิสลามมีไว้เฉพาะ 4 จังหวัดภาคใต้ แต่เวลานี้ตรง ไทหนที่มีคนนับถืออิสลามเข้าไป อยู่ ซึ่งปัจจุบันมากกว่า 26 จังหวัดแล้ว ทุกจังหวัดทั้ง 26 จังหวัด มีกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดอยู่ทั้งสิ้น การที่ ไม่ใช่เงื่อนไขพิเศษในจังหวัด อื่นที่มีไทยมุสลิมอยู่น้อย เพราะเกรงว่าจะเกิดปัญหา ความไม่เป็นธรรม จะทำให้เกิดความแตกแยก อันนี้ผมพูด ตามความรู้สึก ไม่ทราบได้ ว่าคนไทยส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ ใช้กฎหมายนี้ในทุกภาคจะ มีความรู้สึกอย่างไร ผมก็ได้ แต่มองและมีความเห็นอย่าง เดียวว่า สำหรับคนอิสลามทั้งหมดที่อยู่ในประเทศไทย รู้สึก ดีใจไปตลอด ส่วนไทยพุทธจะ เห็นเป็นอย่างไร อาจมองว่าไม่ เสมอภาคกันขึ้นผมก็ไม่ทราบ อาจมีบ้างคงจะมีความเห็น

รูสะมิแล

ดาโต๊ะลิน

ไม่ตรงกันทั่วประเทศ อย่าง เช่น วันก่อนเห็นประธาน กรรมการอิสลามจังหวัดสงขลา ให้สัมภาษณ์ทางทีวี.ช่อง 10 ภาคใหญ่ซึ่งถามในเรื่องบทบาทของดาโต๊ะที่มติดคณะ รัฐมนตรีจะจัดให้มีการโปรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่งนี้และจะ ให้มีการสวมเสื้อครุยในขณะ ที่ออกนั่งบัลลังก์พิจารณา คดี ซึ่งประธานก็บอกว่าเห็นดี ด้วย และอยากให้หลาย ๆ จังหวัด ที่มีมุสลิมมาก ๆ มีตำแหน่งนี้ด้วย เพื่อจะได้บริหาร กิจการศาสนาให้ดียิ่งขึ้น ท่าน ว่าอย่างนั้น

ท่านดาโต๊ะได้ชี้แจงเกี่ยวกับกรณีที่จะเดินทางไปดู งานที่สหรัฐฯ และเจ้าหน้าที่ กระทรวงการต่างประเทศของ เขาได้ซักถามเป็นกรณีพิเศษ เกี่ยวกับสิทธิของชาวไทย มุสลิมในประเทศไทยอย่างไร บ้างครับ?

ผมเล่าให้เขาฟังถึงความ เป็นจริงว่า รัฐบาลไทยทุกรัฐบาล ให้การสนับสนุนชาวไทยมุสลิม ตลอดเวลา เกี่ยวกับหลายเรื่อง เกี่ยวกับสิทธิ และกรณีให้ความ สะดวก เช่นกระทรวงศึกษา ก็ มาเกี่ยวข้องกับโรงเรียนราษฎร์ สอนศาสนาอิสลาม เกี่ยวกับ ทางทหารมีกระทรวงกลาโหม ก็ให้การยกเว้นคนไทยที่มีตำแหน่งเป็นอิหม่าม เป็นคอเต็บ เป็นบีลาณ ต่างไม่ต้องเป็นทหาร เหมือนกับคณะสงฆ์ และถ้า มีวันสำคัญทางศาสนาที่อนุญาต ให้ทหารลาพักได้ และอีกว่า นั้นอีก รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญ ของชาวไทยมุสลิมในเรื่อง ของการปฏิบัติพิธีกรรมในวัน สำคัญทางศาสนา เช่นวันฮารี

รายชื่อ ทั้ง 2 อย่าง คือรายชื่อรายชื่อ
อัยยี่ กับรายชื่อรายชื่อปีศากระ
2 วันนี่ ให้หยุดราชการได้ใน
4 จังหวัดภาคใต้ และอย่างนี้
เราจะมาเทียบกับประเทศอื่น ๆ
ไม่ว่าที่ไหน ไม่เท่าเทียมกับ
ประเทศไทยที่ให้สิทธิและเสรี
ภาพแก่ผู้ถือศาสนาอิสลาม
อย่างดียิ่ง ส่วนความขัดแย้ง
ที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง
กับศาสนา แต่อาจเกี่ยวข้องกับ
ทางอ้อมเมื่อเกิดปัญหาอื่น ๆ
ขึ้นมาแล้ว

รูสะมิแล

ท่านดาโต๊ะเคยพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวต่างประเทศอื่นบ้างไหมครับ โดยเฉพาะกับชาวมาเลเซียและชาวอาหรับ ไม่ทราบว่ามีชาวต่างประเทศเหล่านี้มองภาพพจน์ของประเทศไทยอย่างไรบ้าง และท่านดาโต๊ะชี้แจงข้อเท็จจริงต่างๆ ให้ทราบบ้างไหม?

ดาโต๊ะสิน

ภาพพจน์ที่เขามองในแง่ร้ายนั้น ถ้าผมเจอพวกเขาหรือก็ดี ถ้าเจอพวกที่อยากรู้อยากเห็นในเรื่องนี้ก็ดี ผมพูดเสมอว่าถึงเวลาที่จะให้เขารู้บ้านเมืองเราเป็นอย่างไร ผมถือว่าเป็นการจงรักภักดีต่อบ้านเมืองครั้งหนึ่งชาวมาเลย์ทั้ง 13 รัฐมาในนามคณะลูกเสืออะคริบ ผับพอดีเป็นกรรมการลูกเสือของจังหวัด และตอนนั้นรักษาการแทนรองประธานกรรมการอิสลามจังหวัดนราธิวาส คณะลูกเสือเป็นแขกของท่านผู้ว่าราชการ แขกดังกล่าวมีทั้งจีน อินเดีย และมาเลย์ โดยเฉพาะมาเลย์มีมากน้อยมาถึง 40 คน เรื่องนี้เกิดมา 7-8 ปีแล้ว ก็หลังจากที่ผมไปที่จังหวัดแล้ว ผมขออนุญาตต่อจังหวัดว่ามีเชื้อพวกรุ่นนี้ ผมจะขอ

ต้อนรับที่สำนักงานอิสลาม ทั้งนี้เพื่อเราจะได้รับบรรยายให้เขาฟังถึงความเป็นมาในเรื่องศาสนาในบ้านเมืองเรานี้ว่า รัฐบาลได้สนับสนุนอย่างไร จากจุดหมายอันนี้ ท่านก็เลอบอนุญาตเมื่อเราเลี้ยงอาหารเช้าแล้ว ผมพูดภาษามาเลย์และภาษาไทยแปลแล้วก็อธิบายอย่างคล้าย ๆ กันนี้แหละว่า ความเป็นมาในเรื่องคณะกรรมการอิสลามเรามีสิทธิตาม พ.ร.บ. อย่างอิสลาม เรามีหัวหน้าคือจุฬาราชมนตรี มีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ทั้งหมดเวลานั้นมี 2500 มัสยิด เอา 15 มาคูณ 2500 ก็แต่ละมัสยิดมีคณะกรรมการบริหารอยู่ 15 คนรวมอีหม่าม กอเต็บ และบีลันด้วย จะเป็นคนคน จำนวน 15x2500 รวมแล้วพวกธรรมะธรรมโมทั้งนั้นจะครบพวกนี้เป็นหูเป็นตาให้แก่บ้านเมืองในเรื่องที่จะบริหารในเรื่องศาสนา ถ้าพวกเหล่านี้เข้าไปถึง 4-5 ล้านคน เราจะได้อะไร ถ้าทำดี ๆ ไม่ต้องใช้ตำรวจ การลักขโมยไม่มีคูเวตก็ได้ ถ้าเป็นที่นี้มีคดีอุกฉกรรจ์น้อยมาก และฆ่ากันตายก็น้อย แต่จะมีคดีเสมอไปก็ย่อมเป็นไปได้ เรื่องอิฐูมานะก็มีอยู่ เรื่องร้ายมันก็ต้องมีอยู่ แต่ไม่เหมือนกับจังหวัดอื่น ๆ ถ้าเราไม่มีพวก ชก. เราก็จะอยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้ผมพูดถึงตำแหน่งดาโต๊ะยุติธรรม พวกลูกเสือต่างชาติมีความสนใจมาก เขาบอกว่าเมื่อกลับประเทศของเขาแล้วจะนำไปบอกกล่าวกันต่อไป

เพราะเขาเพิ่งมาทราบวันนั้นเอง นี่แหละครับ เราขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทำให้เขาเข้าใจเราไปต่าง ๆ นานา เมื่อไม่นานมานี้มีอาจารย์สอนมหาวิทยาลัยของประเทศซาอุดีอาระเบีย จากเมืองริยาดมาเที่ยวที่นราธิวาส ผมนำเที่ยวไปดูโรงเรียน ไปเยี่ยมชมว่าราชการจังหวัด ตลอดจนไปถึงเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้เขาฟังอย่างละเอียด ในที่สุดเมื่อเขากลับไปแล้ว เขาก็ส่งหนังสือพิมพ์อาหรับที่เมกกะ โดยเขาเขียนว่าเขาได้มาดูกับตาเองแล้ว ส่วนที่เคยฟังอย่างอื่น ๆ ก็ไม่ใช่เสียแล้ว

รูสะมิแล

ชาวบ้านมีปฏิกิริยาอย่างไรบ้างเกี่ยวกับ ชก.

ดาโต๊ะสิน

ชาวบ้านอยู่ระหว่างดาบสองคม ถ้าคนที่อยู่ใกล้ ๆ ก็จำเป็นต้องเชื่อเขา เพราะเขามีปืน มีอาวุธ แต่ว่ามันไม่ใช่ทุกคน บางทีจะต้องเห็นใจเขา อย่างที่เราปฏิบัติกันเวลานี้ การเข้าถึงประชาชนเรามีคณะอิสลามประจำจังหวัด โดยตำแหน่งหน้าที่เขาเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการจังหวัด แต่ทำไม่ทางการไม่ใช้บุคคลเหล่านี้ พวกกรรมการอิสลามมีหน้าที่สอนอะคริบ แต่ไม่ใช่เป็นแบบบอเนาะ แต่เป็นแบบบริทาย ต้องร่วมกับทางบ้านเมืองอยู่แล้ว หน้าที่ทางกฎหมายก็เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการจังหวัด ลองจัดพวกนี้เข้าไปในลักษณะเป็นธรรมชุกตบรายธรรมหรือว่าไปดะวะห์ ที่เขาพูดเวลานี้ว่าไปดะวะห์ก็ไปนะซี แต่ว่ารัฐบาลของฝ่ายบ้านเมืองจะเล่นด้วยแต่ไหนไม่ทราบ แต่ผมเห็นว่าควรจะไปและจำเป็น

รูสะมิแล ทางราชการให้ความร่วมมือ แต่ไหนสำหรับเรื่องนี้ ไม่ทราบว่ามีมานานหรือยัง ครับ?

ดาโต๊ะสิน ทำอยู่แล้ว แต่เป็นเพียงบางครั้งบางคราว สำหรับกลุ่มคณะที่นี่ เขาตั้งขึ้นมาเพื่อแนะแนวทางศาสนา ของศาสดาโมฮัมหมัด เป็นการให้ระลึกถึงในเรื่องของการทำพิธีกรรม ระลึกถึงเรื่องที่จะกระทำความดี โดยออกไปเป็นกลุ่ม ไปพูดคุย ชรณะตามชนบท และในกลุ่มสังคมที่มีปัญหาต่างๆ

รูสะมิแล ผมขอวกกลับมามาถามเกี่ยวกับตำแหน่งคะโต๊ะยุติธรรมว่าจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง

ดาโต๊ะสิน ตามกฎหมายเก่านั้นใครจะเป็นคะโต๊ะยุติธรรม จะต้องมียายุ 25 ปีขึ้นไป ไม่เคยต้องโทษมาก่อนและรู้ภาษาไทย อ่านออกเขียนได้ด้วย ส่วนความรู้ทางศาสนาพอที่จะชี้ขาดเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามได้ ส่วนวิธีการเลือกตั้งกรรมการชุดหนึ่งแล้วใครมาสมัครหลาย ๆ คน กรรมการนี้แหละที่จะตัดสินว่าจะได้ใคร แล้วเสนอกะทรวงแต่งตั้งมา ปัจจุบันที่เราไปสัมมนากัน จะมีกาเปลี่ยนแปลงนิดหนึ่งว่า ภาษาไทยจะต้องจบ ม.8 ไม่เคยต้องโทษอะไรมาก่อน ส่วนวิชาศาสนาไม่จำเป็นต้องผ่านเมืองนอก แต่ต้องสามารถชี้ขาดกฎหมายอิสลามและเป็นที่ยอมรับประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดการพนันถือ

รูสะมิแล ขอเรียนถามเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามในการพิจารณาคดี ขอให้ท่านอธิบายในส่วนนี้สักเล็กน้อย และช่วยยกตัวอย่างพอสังเขป

ดาโต๊ะสิน ได้ครับ เช่นคดีมรดก เมื่อมีเจ้าของมรดกท่านหนึ่งเสียชีวิต

ก็คงเหลือแต่บรรดาทายาท อันนี้เมื่อสามีตาย ก็เหลือภรรยาและบุตร บางทีภรรยาจะยึดมรดกทั้งหมด ไม่อยากจะแบ่งให้บรรดาพี่น้องสามี ที่มีสิทธิ์จะรับมรดก เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา บรรดาผู้มีสิทธิ์รับมรดก อาจจะฟ้องร้องต่อโต๊ะอิหม่ามประจำตำบล โต๊ะอิหม่ามก็มีหน้าที่รับฟังใกล้เกลี่ยเพื่อให้ตกลงกัน เมื่อตกลงกันไม่ได้ก็ต้องไปพบกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อประนีประนอม รับคำแนะนำว่าการกินสินทรัพย์ที่เป็นมรดกนั้นบาปกรรมสถานใด ถ้าเขายังไม่ยอมแบ่ง จะต้องมียุติฝ่ายหนึ่งเอาคดีทั้งหมดไปร้องต่อศาล เพื่อขอความเป็นธรรม โดยอาศัยทนายเพราะต้องร่างคำฟ้องเป็นภาษาไทย ผมเป็นดาโต๊ะยุติธรรม ก็ทำหน้าที่ตรวจคำฟ้อง และฝ่ายผู้พิพากษาของศาลก็รับฟ้องและพิจารณาโทษโดยการสืบพยานทั้ง 2 ฝ่าย ฝ่ายผมจะพิจารณาว่า ถ้าเป็นมรดกของผู้ตายมีบุตรชายอยู่ บรรดาพี่น้องของผู้ตายไม่มีสิทธิ์ในมรดกนั้น แต่ถ้าผู้ตายไม่มีบุตร พี่น้องผู้ตายก็มีสิทธิ์ แต่อย่างไรก็ตามผมต้องดูตามหลักศาสนาอิสลามว่าจะอะไรคือมรดกอะไรเป็นสินสมรส อันนี้

รูสะมิแล ความหลักกฎหมายก็มีอยู่แล้ว เราก็คำนึงตามนั้น

ดาโต๊ะสิน กลิส่วนใหญ่ที่ท่านดาโต๊ะต้องรับผิดชอบ เป็นเรื่องของครอบครัวและมรดกเท่านั้นไหมครับ

รูสะมิแล ใช่ครับเช่นเกี่ยวกับคดีหย่าร้าง ส่วนคดีอาญาไม่เกี่ยว แต่ที่เมกกะเขาใช้ อย่างไรใครลักขโมยก็ต้องตัดสิน แต่ของเรา

มีกฎหมายบ้านเมืองอยู่แล้ว และใช้เฉพาะคู่ความที่เป็นมุสลิมทั้งคู่ ถ้าโจทก์จำเลยเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างนี้ไม่เกี่ยว เขามีผู้พิพากษาของบ้านเมืองอยู่แล้ว

รูสะมิแล ท่านดาโต๊ะมีประสบการณ์ทำงานมาเยอะ อยากทราบว่าดาโต๊ะเคยพบปัญหาที่หนักใจที่สุด เกี่ยวกับหน้าที่การงานไหมครับ

ดาโต๊ะสิน รู้สึกว่ามีสักครั้งสองครั้ง เช่นกรณีเรื่องฟ้องร้องเพื่อขอหย่าทางศาสนาอิสลามมีหลักว่าฝ่ายภรรยาเป็นผู้ขอหย่า และการหย่าเป็นสิทธิ์ของผู้ชาย ถ้าภรรยาขอหย่าแต่สามีไม่ยินยอมก็ไม่เป็นผลสำเร็จเรื่องจะต้องเป็นภรรยาอยู่เป็นเอง ครั้งหนึ่งมีผู้หญิงคนหนึ่งเป็นหนี้ทั้งภรรยาและสามี ทั้งคู่แต่งงานกันที่เมกกะ แต่ไม่ได้จดทะเบียนกัน แต่ก็ถือว่า เป็นเรื่องถูกต้องตามศาสนา โดยเฉพาะการจดทะเบียนที่ 4 จังหวัดภาคใต้เขามีแบบสัญญา ระหว่างสามีภรรยาอยู่ก่อนหนึ่งว่า ฝ่ายสามีต้องให้ค้ำประกันสัญญาต่อภรรยาว่า ถ้าฝ่ายสามีไม่ได้ร่วมหลับนอนอยู่อย่างสามีภรรยาทั่วไปเกินกว่า 6 เดือน ถ้าฝ่ายภรรยาไปฟ้องต่อคณะกรรมการอิสลาม ต่อโต๊ะอิหม่ามดาโต๊ะยุติธรรม ถ้ามีการรับการร้องเรียนก็ถือว่า การเป็นสามีภรรยาขาดกันไปโดยอำนาจของบุคคลที่ว่ามี อันเป็นเวลาแต่งงาน ฝ่ายชายจะให้ค้ำประกันสัญญาตลอดเวลา แต่กรณีหนี้ที่แต่งงานกันที่เมกกะดังกล่าวไม่มีสัญญาเหล่านี้ ก็เป็นการยากลำบากที่จะหย่า ฝ่ายสามีก็เหลือเกินมีแต่ความเหลวแหลก ภรรยาที่ทนไม่

ไหวก็มาขึ้นห้องร้องต่อผม ผมก็รับคิดและเขาบรรยายว่า เขาแต่งงานที่โนนแล้วและไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ และคิดจะเลิกนับถือศาสนาอิสลาม ถ้าใครอ้างอย่างนี้ก็จะขาดกันทันทีโดยไม่ต้องหย่าไม่ต้องฟ้อง เพราะกรณีนี้จะขอหย่านั้นจะต้องเป็นมุสลิมทั้งคู่ แต่กรณีเป็นคนละศาสนา เราถือว่าไม่ใช่เป็นการแต่งงาน เป็นลักษณะการสมรสโดยมิชอบธรรม จึงไม่ต้องเป็นการฟ้องร้องที่จะต้องหย่ากัน ผมก็ไม่รับคำฟ้อง ทนายเขาก็ไปฟ้องต่อหัวหน้าศาลว่าผมไม่รับคำฟ้อง ผมก็ว่าจะรับได้ อย่างไรก็ตามที่รับฟ้องได้นั้น ทั้งโจทก์และจำเลยต้องเป็นมุสลิมทั้งคู่ ตอนแรกผมนึกว่าหัวหน้าศาลจะโกรธ ผมจึงมาถามคุณพ่อตอนนั้นคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ คุณพ่อก็บอกว่าคุณพ่อแล้ว แต่ตอนนั้นผมหนักใจมาก ผมกลัวเจ้านายจะเล่นงาน แต่เราก็ยึดถือตามหลักการในศาสนาอิสลาม ในที่สุดทุกคนก็เห็นด้วยกับผม

รูสะมิแล

ดาโต๊ะสิน

พูดถึงปัญหาการศึกษาในจังหวัดนราธิวาสนี้ ท่านดาโต๊ะมีความเห็นหรือมีปัญหาอะไรที่จะนำมาเล่าให้ฟังบ้าง ผมเห็นว่าบางที่อาจมีพ่อแม่พี่น้องที่อยู่ตามตำบล อาจจะมีความที่ไม่อยากให้เขาเรียนภาษาไทย ท่านเองว่าไม่สมควรอะไรอย่างนี้ แต่ความจริงเป็นการสมควรเรียนอย่างยิ่ง อย่างที่ผมเคยกล่าวไว้ว่าเรียนได้หลายภาษาช่วยเป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ผมคิดว่าถ้าเราสามารถผลิตครูที่จะไปสอนในโรงเรียนประชาบาลตามตำบลต่าง ๆ และก็สอนวิชาเกี่ยวกับ

ศาสนาแทรกเข้าไปกับวิชาสามัญ ตามที่หลักสูตรกำหนด แต่ชั่วโมงวิชาศีลธรรมเราควรสอนหลักธรรม ใครนับถืออิสลามก็สอนในทางอิสลาม ใครนับถือพุทธก็สอนพุทธไป

รูสะมิแล

ดาโต๊ะสิน

จะให้ผู้ปกครองนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทย เหมือนกับภาคอื่น ๆ ท่านมีความเห็นในข้อนี้อย่างไรบ้าง โดยทั่วไปจะไปบังคับให้เขาพูดภาษาไทย อย่างคนไทยภาคเหนือย่อมไม่ได้ เพราะคนภาคเหนือพูดภาษาไทยเหมือนกัน แต่คนไทยยังไม่รู้เรื่องคือภาษาท้องถิ่นเขา คนที่ไม่ได้เรียนภาษาไทยมาก่อน ก็ย่อมลำบากที่จะให้เขาพูด ส่วนสำหรับเด็ก ๆ ไม่มีปัญหาครับ เพราะเด็กตอนนี้พูดภาษาไทยได้หลายเปอร์เซ็นต์ทีเดียว จังหวัดนี้เคยเป็นจังหวัดด้วยการศึกษาเป็นอันดับ 1 ของประเทศ แต่เวลานี้ผมรู้สึกปลั่งใจที่เด็กนราธิวาสเป็นจำนวนหมื่นที่ได้ศึกษาต่อทางวิชาสามัญที่กรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง สมัยนั้นผมตัดสินใจด้วยตนเองที่ไปเรียน โรงเรียนอานวยศิรินทร์บุรี ทั้ง ๆ ที่คุณพ่อยังรับราชการอยู่ท่านไม่เห็นด้วย เพราะท่านถูกโจมตีว่าเป็นถึงท่านโต๊ะอิหม่าม และดาโต๊ะยุติธรรมยังส่งลูกชายไปเรียนภาษาไทยที่กรุงเทพฯ ผมเป็นคนแรกของจังหวัดนี้ที่ได้มีโอกาสดังกล่าว ปัจจุบันมีเปอร์เซ็นต์การเรียนภาษาไทยสูงขึ้น

เรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับ เช่นครูบาอาจารย์ก็ดี เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ก็ดีควรสนับสนุน อย่างทำงานแบบเช้าสามเย็นสามอะไรทำนองนี้ อีกประการหนึ่งผมเห็นว่าเวลานี้เรากำหนดนโยบายผิดพลาดไปก็ได้ ก็อแทนที่จะเห็นว่าการพัฒนาเมืองคือภาษาอาหรับเป็นภาษาถิ่น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเหมือนดอกไม้ในสวน แต่กลับใช้อำนาจบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับไวเป็นเรื่องที่ผิดพลาดอย่างมาก และทำให้เกิดทัศนคติไม่ดีต่อผู้ปกครอง หรือ ผู้ที่เป็นข้าราชการ ตอนหลังนี้ด้านของผมเห็นความสำคัญของการใช้ภาษาไทย แต่ไม่จำเป็นต้องไปบังคับให้เขาเปลี่ยนแปลง อิงกว่านี้เขามองเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น คนที่ได้เรียนทางวิชาชีพ วิชาสามัญก็มีแนวโน้มที่จะก้าวหน้าต่อไป ประการถัดมาเมื่อส่งเสริมให้เขาเรียนวิชาสามัญแล้ว แต่ปรากฏว่าเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงานมีปัญหา อย่างน้องชายผมจบธรรมศาสตร์มา 2 ปีแล้ว สอบทำงาน 4 ครั้งยังไม่ได้ อย่างนี้บางคนที่ไม่เข้าใจอาจพูดว่าไหนบอกจะให้เรียนหนังสือไทย จบม.8 จบมหาวิทยาลัยแล้วยังหางานทำไม่ได้เลย เกี่ยวกับวิชาชีพควรส่งเสริมให้มาก ผมเคยศึกษาดูทางวิทยาลัยเทคนิคประจำจังหวัดที่สอนกันในปัจจุบันนี้เห็นเด็กผู้หญิงชอบเรียนโภชนาการ คัดเย็บเสื้อผ้า ส่วนผู้ชายชอบทางเกษตรและช่างไม้ อย่างไรก็ตามผมเห็นด้วยที่ทางการควรหันมาเน้นเรื่องวิชาชีพให้มากกว่าเดิม

วุฒะมิแถ เพราะเหตุใดท่านดาโตะมีความสนใจของโบราณ

ดาโตะสิน สมัยที่คนแก่ ๆ ของคุณพ่อ เป็นคนที่ไม่มีความเชื่อสายคุณแต่ เป็นคนที่ไว้วางใจของพระยา สายบุรี เมืองหนึ่งในบริเวณ 7 หัวเมือง เมืองระแงะ เมือง ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครอง ของสายบุรี มีตำบลหนึ่งที่ริม คลองเรียกว่า ท่าพระยาสาย บริเวณนั้นเป็นที่อยู่ของต้น กระจูดผมซึ่งมีหน้าที่รับ เสด็จพระยาสายทางชลมารค ท่านแนณะ (ทวด) เป็นคนระ วางทำเสด็จพร้อมกับเก็บกามี เรือใบที่ผ่านมาหลบฝนหลบ พายุอะไรทำนองนี้ ตอนนั้น เรามีหอกเพราะเป็นคนของ พระราชาที่ผมเก็บไว้ส่วนใหญ่ เป็นของต้นกระจูดดังกล่าว ตอนหลังผมสะสมและลงทุน ซื้อเป็นหมื่น ตอนเขมรอพยพ มาที่ตากใบ ไพรวัลย์ มีคน จีน ไสยหล้ามาด้วยเขามีของ โบราณคิดไม่คิดมือมา เช่น เครื่องเคลือบเป็นต้น

วุฒะมิแถ อยากทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรม

ดาโตะสิน ผมเห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นกรรมการอนุรักษ์ของจังหวัด ถ้าเราไม่อนุรักษ์มันก็จะ สูญหายไป ในที่สุดเราก็ไม่ เหลืออะไรไว้เลย ผมเห็นว่า ทางบ้านเมืองต้องยื่นมือ ให้ความช่วยเหลือ เช่นการจัด ตั้งพิพิธภัณฑณ์แต่ละจังหวัดบาง อย่างผมเสียสละไปแล้ว ผม ไม่ยอมเก็บเป็นมรดก นึก ๆ ขึ้นว่าถ้าผมตายไป ลูก ๆ จะ ต้องแบ่งกัน ในที่สุดก็กระจัด กระจายไม่มีหลักฐานเลย ทาง มาเสย์เขาให้ความสนใจในเรื่องนี้มากเขามีพิพิธภัณฑณ์ไว้

ทุกรัฐ ผมเคยไปดูที่โกสุมบารู แต่ของเราปรากฏว่าทางการ ให้ความสนใจน้อย อย่างที่แต่ เราเคยแน้แต่อดีต ปรากฏว่า ฝรั่งเศสปกครองเขามา 80 ปี ผมไปดูพิพิธภัณฑณ์ที่ฝรั่งเศสที่ ปารีส์ก็เป็นของอดีตของ อหรับทั้งนั้น ครั้งดิ๊กเซเป็นตาบ เป็นแหวนของราชา ส่วนที่ อหรับไม่มีนิมวัดอยู่ที่นี่เขาเอาแล้ว ไม่มีนิมเลย เอาแต่เรื่องศาสนา อย่างเดียว

วุฒะมิแถ ขอบคุณท่านดาโตะมากครับ สุดท้ายไม่ใช่คำถามแต่อยาก ทราบความเห็น ไม่ทราบ ว่า ท่านดาโตะมีความคิดเห็น หรือ ข้อเสนอแนะประการ ใด ต่อทางรัฐหรือต่อประ ชาชนเกี่ยวกับปัญหาของภาค ได้ส่วนนี้

ดาโตะสิน ผมเห็นว่าถ้าเราจะแก้ แต่ ไม่ทราบว่าจะถูกจุดหรือไม่ ขอ แนะนำทางหนึ่งในหลายทาง ผมคิดว่าช่วยบรรดาที่เราเชื่อว่า เขาไม่ช่วยอะไรทำนองนี้ โดยที่ เราต้องคิดต่อทางส่วนักงาน จุฬาราชมนตรี ให้ส่งตัวแทน ของท่านคณะหนึ่งมาผสมโรง กับแต่ละจังหวัดถือกรรมกร อีสลาม ซึ่งเป็นกลุ่มธรรม จาริกก็ได้ กลุ่มอะไรก็ว่ากันไป เพื่อเข้าไปพบปะเยี่ยมเยียน และแนะนำอะไรต่าง ๆ ทาง ศาสนาหรือด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวบ้านเขาได้เปรียบ เทียบดูว่าเขาอาจโดนล้างสมอง ในทางที่ผิดแหวกแนว เราจะ ได้มาเปรียบเทียบว่าทางฝ่าย ชุนนะห์ หรือฝ่ายซุนนี่นี้ที่ถูก ผมว่าถ้าเราทำอย่างนี้ได้ ผู้ร้าย คงอยู่ไม่ได้เพราะมันค้านกับ ความเป็นจริง ความจริงที่เขา ทหาว่า เราเรียงแถวหรืออะไรนั้น ซึ่งความจริงเป็นไปได้ อีก

อย่างหนึ่งการแนะนำทางการ ศึกษาเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ เราพูดกันให้รู้เรื่องคือให้การศึกษา เมื่อคนมีการศึกษาย่อม พุดกันรู้เรื่อง ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าใจว่าเรียนภาษาไทย แล้วจะเข้าทำงานได้ ที่ นี้ปรากฏว่าเขาสอบไม่ได้ ก็นี่ก็ เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขเช่น การบรรจุครูใหม่ เราก็ควมแบ่ง เปอร์เซ็นต์ เช่นว่าต้องการ 15 ตำแหน่ง ให้เรื่องสากล 5 ตำแหน่งเหลือ 10 ตำแหน่งเพื่อ ให้คนพื้นเมืองเพื่อให้เขาได้มี กำลังใจ สุดท้ายที่ผมขอขอบ คุณที่ให้เกียรติผมมาร่วมสนทนา และยินดีให้ ความ ร่วม มือตลอดไป

